

Hvilke Opgaver har Staten overfor det kriseramte Erhvervsliv?

Af Johs. Kjærbøl

Emnet kunde behandles paa den Maade, at man opstillede et Program for Statens Opgaver overfor det af Krisen ramte Erhvervsliv, men jeg har anset det for mere formaalstjenligt at give en lille Oversigt over de Foranstaltninger, der er truffet, dels fordi Opgavernes Karakter vil fremgaa deraf, og dels fordi jeg tror, det kan være til nogen Nytte i Sammenhæng at gøre sig bekendt med de Foranstaltninger, der i saa Henseende er truffet, selvom det bliver i en meget skitsemaæssig Form.

Allerførst maa vi imidlertid gøre os klart, hvori Krisen egentlig bestaar og Aarsagerne til dens Opkomst, og jeg skal derfor ganske kort gøre nogle Bemærkninger herom.

I 70erne i forrige Aarhundrede var det danske Landbrug ude for en Krise, den saakaldte »Kornkrise«, der bevirkede, at Landbruget maatte omlægge sin Drift fra Kornavl til forædlede Landbrugsprodukter, fra ekstensiv Drift til intensiv, en Omlægning, der blev gennemført med megen Dygtighed og blev Indledningen til en lang Opgangsperiode for det danske Landbrug. — Udviklingen belyses bedst ved at nævne, at i 1880 udgjorde Værdien af Danmarks Udførsel 196,6 Mill. Kr., medens den i 1929 var steget til 1712,1 Mill. Kr., men herefter skete der et Brud paa den stadigt opadstigende Linie, som Landbrugets Produktions- og Afsætningsforhold igennem ca. 50 Aar havde betegnet. Den voldsomme Stigning i Produktionsevnen og den af Verdenskrigen ødelagte Købeevne hos store Dele af Landenes Befolkninger bragte ganske de økonomiske Forhold ud af Ligevægt. Danmarks Eksport dalede i 1930 med omtrent 100 Mill. Kr. til 1616 Mill. I 1931 faldt Værdien yderligere til 1333 Mill., og ved Vurderingen af disse Tal maa det tages i Betragtning, at den danske Kroneværdi var gaaet ned, efter at England den 21. September 1931 havde forladt Guldmøntfoden.

Det er jo indlysende, at naar England, vor store Hovedaftager af de danske Landbrugsprodukter, suspenderede Sterlingens Gulddindløselighed, maatte det ryste hele det danske Erhvervsliv. I 1931 androg Udførslen til England ca. 810 Mill. Kr. af en samlet Udførsel af Varer paa ca. 1333 Mill.

Den danske Nationalbank, der maatte være ganske uforberedt paa, at England vilde forlade Guldet, søgte paa forskellig Maade at opretholde Kronens Værdi, og det kan i denne Forbindelse oplyses, at man ogsaa fra svensk Side tilkendegav, at man der ønskede at opretholde Guldmøntfoden. Dette lod sig imidlertid ikke gøre, og Søndag den 27. September 1931 gik baade Sverige og Norge fra Guldet, samtidig med at der skete en betydelig Diskontoforhøjelse, hvoraf fulgte, at ogsaa den danske Nationalbank maatte anmode Regeringen om Fritagelse for Pligten til at indløse de af Banken udstedte Sedler med Guld. Dette medførte, at vi fik den første Forløber til Valutalovgivningen, nemlig Loven af 29. September 1931 om Indløseligheden af Nationalbankens Sedler, i Henhold til hvilken Lov Handelsministeren fritog Banken fra Forpligtelsen til at indløse Bankens Sedler og til at købe Guld. Samtidig konstateredes den skete Sænkning af Kronens Kurs derigennem, at denne nu paa Børsen, hvor Noteringen en Tid havde været suspenderet, noteredes ca. 20 pCt. under Guldværdien; denne Sænkning foretoges væsentlig af Hensyn til Landbrugets Interesser, idet det fra Landbrugets Side meget stærkt var fremhævet, at det af Hensyn til vor Samhandel med England var nødvendigt, at den danske Krone i nogen Maade fulgte Sterlingkursen.

Indenfor andre Grene af Erhvervslivet medførte Kronens Værdiforringelse betydelige Vanskeligheder, men af Hensyn til Landbruget saa man bort fra disse særlige Byinteresser, idet

man dog fra Byerhvervenes Side gav Udtryk for, at Kronekursen ikke ubetinget burde følge Sterlingen nedad, hvis Kronens Værdi derved vilde falde under ca. 80 pCt. af Guldværdien. Det lod sig dog ikke gøre at fastholde Kronen paa denne Værdi, idet Landbruget stadig krævede, at Kronens Kurs skulde sænkes for at tilvejebringe nøjere Overensstemmelse mellem Kursen og den yderligere sænkede Sterlingkurs.

Jeg skal ikke yderligere komme ind paa Betragtninger herover, men kun erindre om, at Forholdene har medført en yderligere Sænkning, saaledes at Kronen i Forhold til Sterling den 1. Januar 1932 stod i 69,40, 1 Aar efter i 62,94, den 1. Januar 1934 i 52,77, i Januar 1935 i 48,58, omkring hvilket Punkt Kronen siden har været fastlagt. I August Maaned 1936 stod Kronen saaledes J ca. 49,6.

Ogsaa andre Foranstaltninger blev nødvendiggjort ved Krisens Indtræden. Handelsministeren blev bemyndiget til at forbyde Tilbagekøb af danske Aktier og Obligationer fra Udlandet samt til at hindre Udførsel af danske Kroner og til at paabyde Eksportører at overføre deres Tilgodehavende i Udlandet til dansk Valuta. Der blev udstedt Importforbud mod alle Slags mousserende Vine og Druespiritus, alle Slags Likører o. L, og fra 1. Januar 1932 kunde Importen af disse Varer kun foregaa i begrænset og kontrolleret Omfang. — Men de mest gennemgribende Foranstaltninger, der blev truffet, skete ved Loven af 30. Januar 1932 om Foranstaltninger til Værn for den danske Valuta, idet der hermed blev givet Handelsministeren Bemyndigelse til efter Forhandling med et af Rigsdagen nedsat Valuta-Udvalg at foreskrive, at Indførsel fra Udlandet af Varer og Værdipapirer kun kunde ske, naar der forelaa Indførselsattest fra Nationalbanken herom. Hermed skabtes Grundlaget for den Importregulering, som siden da har fundet Sted.

Pladsen tillader ikke at komme ind paa de forskellige Love, der har været gældende, og jeg maa nøjes med en kort Omtale af den nugældende Lov af 18. December 1935, der har Gyldighed indtil Udgangen af December 1937.

Valutaloven.

Lovens Hovedformaal indeholdes i § 3, ifølge hvilken Handelsministeren bemyndiges til at træffe importregulerende Foranstaltninger for at sikre Landets Betalingsevne overfor Udlandet og til Fremme af handelspolitiske Formaal, til Sikring og Udvidelse af Landets Eksport, til Opfyldelse af indgaaede eller fremtidige overenskomstmæssige Forpligtelser overfor Udlandet. I den nævnte Bestemmelse fremhæves ogsaa Hensynet til Opretholdelsen af Landets Reeksport og Transithandel samt Opretholdelsen og Udvidelsen af Landets Produktion saavel for Eksport som for Hjemmeforbruget gennem Tilførsel af nødvendige Raastoffer og Hjælpemidler. Det fastsættes endvidere, at der ved Iværksættelse af de paagældende Foranstaltninger vil være at tage Hensyn til Hindring af paaviselig Dumping og urimelig Prisstigning.

Vil man med faa Ord sammendrage Indholdet af Lovens Formalsparagraf, kan man sige, at denne fastslaar, at Loven har tre Formaal, der fremhæves som lige vigtige, nemlig: det valutariske, det handelspolitiske og det beskæftigelsesmæssige Formaal.

Ifølge de i Henhold til Loven udfærdigede Bestemmelser kan Varer i Almindelighed ikke indføres her til Landet, medmindre der foreligger en Importbevilling hertil fra Valutakontoret.

Loven praktiseres iøvrigt paa den Maade, at der 3 Gange om Aaret for et Tidsrum af 4 Maaneder tildeles de Virksomheder og Firmaer, der er tilkendt Importret, de dem tilkommende Valuta-Attester i Overensstemmelse med en i Forvejen udarbejdet Plan, baseret paa de for-

ventede Indtægter, som Danmark i den paagældende Tildelingsperiode vil have, og tilsigtende i størst mulig Grad at tage Hensyn til Beskæftigelsesspørgsmaalet.

Berettiget til at faa udfærdiget Importbevillinger er de Personer eller Firmaer, der i 1934 har haft direkte til sig faktureret Import fra Udlandet, eller som senere er blevet anerkendt som Nyimportører. Importbevillingerne udstedes iøvrigt under Hensyntagen til de enkelte Branchers særlige Forhold og til vedkommende Importørs tidligere Import af de paagældende Varer. Det paahviler Nationalbankens Valutakontor at drage Omsorg for, at fornøden Ligelighed iagttages indenfor de enkelte Importørgrupper. For en Del Varers Vedkommende kan Indførsel dog finde Sted uden Tildeling af Valuta-Attester; det er de saakaldte »Frilistevarer«, af hvilke eksempelvis kan nævnes belyste Film, Raa-Metaller, visse Instrumenter, Knapper og mange andre Varer. Medens der ikke tidligere var fastsat noget Tidsrum, for hvilket Valuta-Attesterne havde Gyldighed, har den nugældende Lov indført den Bestemmelse, at Valuta-Attesterne kun gælder for et Tidsrum af 8 Maaneder, hvorved der skabes en betydelig bedre Kontrol med Hensyn til brugte og ubrugte Attester.

Den daglige Administration af Valutabestemmelserne varetages, som det vil fremgaa af foranstaaende, og som det iøvrigt vil være almindelig bekendt, af Nationalbankens Valutakontor. Administrationen foregaar iøvrigt i saa nær Tilknytning til Erhvervene som muligt, og den førømtalte Plan, i hvilken Retningslinierne for Importens Regulering fastsættes for en Periode af 4 Mdr., tilvejebringes forud for hver enkelt Periode af det saakaldte »Valuta-Raad«, der er nedsat af Handelsministeren, og som bestaar af Repræsentanter for de forskellige Ministerier og alle de interesserede Erhvervsorganisationer. Besværinger over Valutakontorets Afgørelser kan fordres forelagt det saakaldte »Valuta-Ankenævn«, der bestaar af en Formand samt af yderligere 4 Medlemmer, der vælges efter Indstilling fra Engroshandelens, Industriens, Landbrugets og Arbejdernes Hovedorganisationer. Det nævnte Valuta-Ankenævn har ikke ifølge Loven nogen afgørende Myndighed, men afgiver Indstilling til Handelsministeren, der iøvrigt, som man kan tænke, faar en Del Besværinger direkte forelagt fra de paagældende Næringsdrivende. %

Ved min Omtale af de i § 3 indeholdte Formaal nævnede jeg, at der ved Iværksættelsen af de paagældende Foranstaltninger vil være at tage Hensyn til Hindring af Dumping og urimelig Prisstigning, og dette er nærmere udformet i § 1 I, der er saalydende:

»Ministeren for Handel, Industri og Søfart bemyndiges til, saafremt der fremkommer skriftlig og motiveret Klage over urimelig Prisstigning som Følge af Importbegrænsning, at iværksætte en Undersøgelse af Klagens Berettigelse, hvorved der ikke maa forholdes Ministeren nogen til Bedømmelse heraf fornøden Oplysning. Dersom det efter Undersøgelsen skønnes, at urimelig Prisforhøjelse har fundet Sted, kan Ministeren bestemme, at Sagen skal overgaa til offentlig Undersøgelse ved Anklagemyndigheden. For saa vidt urimelig Prisforhøjelse har fundet Sted, bliver det ved Dommen at bestemme, hvorvidt Konfiskation i Henhold til § 12, 2. Stk., skal finde Sted, og om de for vedkommende erhvervsdrivende udfærdigede Bevillinger vil være at annullere, samt hvorvidt vedkommende erhvervsdrivende for en bestemt Tid eller for bestandig skal være udelukket fra at faa tildelt Bevillinger paa Grundlag af tidligere Importret.«

Det vil heraf ses, at for at Ministeren skal kunne skride ind, skal der fremkomme skriftlig og motiveret Klage, og hvis det viser sig, at urimelig Prisforhøjelse har fundet Sted efter Ministerens Opfattelse, gaar Sagen til offentlig Undersøgelse ved Anklagemyndigheden. Ministeren kan altsaa ikke uden videre, og uden at der foreligger den i Paragraffen givne Anledning, skride ind overfor urimelige Prisstigninger som Følge af Importbegrænsningen.

Der kan ingen Tvivl være om, at Valutareguleringen har bidraget til at bære Landet over de af Krisen fremkaldte Vanskeligheder og har medført en betydelig økonomisk Fremgang baade for Landbruget og de øvrige Erhverv samt bidraget til en betydelig Forøgelse af Beskæftigelsen, saaledes at Danmark i saa Henseende vel staar blandt de forreste Lande. Valutareguleringen har medført, at vi har kunnet træffe Aftaler med en Række Lande, Aftaler, der har sikret vor Landbrugseksport og i højere Grad, end Tilfældet ellers vilde have været, gjort det muligt for os at importere de Raastoffer og Halvfabrikata, der er en Nødvendighed for Industrien, selvom det maa erkendes, at Udlandet i stigende Grad søger at presse os til at købe de Færdigvarer, som Udlandet ønsker at afsætte. — Endvidere har Valutaloven medført, at Danmark har været i Stand til at hindre et yderligere Fald i Kronen med deraf følgende Vanskeligheder for Befolkningen, hvadenten denne er kapital-besiddende eller skal leve af indtjent Løn. Valutareguleringen er saaledes den mest gennemgribende, men ogsaa i sine Resultater den mest dybtgaaende af de Foranstaltninger, der er gennemført for i størst mulig Grad at afbøde den økonomiske Krises Virkninger.

Man vil maaske i Forbindelse med mine Bemærkninger om Valutabestemmelserne kunne rejse Spørgsmaalet om, hvorledes Planerne er for Fremtiden, og om det menes, at de særlige Valutaforanstaltninger snart kan ventes bragt til Ophør. Desværre gælder det ikke mindst indenfor de økonomiske Omraader, at det er lettere at spørge end at give et bestemt Svar. Jeg kan dog sige saa meget, at det er min Opfattelse, at vi under de urolige og forvirrede Tider, vi lever i i Øjeblikket, ikke bør indstille os paa at kunne undvære den Beskyttelse, som Valutaloven giver vort Land og vor Befolkning.

Jeg tror endvidere, at man maa regne med, at Samhandelen mellem Landene i Fremtiden i større og større Omfang maa bygges paa Handelsaftaler, og at det ogsaa derfor vil være nødvendigt paa den ene eller den anden Maade at have et System, hvorefter det kan sikres, at Handelsaftalerne overholdes.

Efter mit Skøn maa vi saaledes ikke indstille os paa i en nærmere Fremtid at kunne ophæve Importreguleringsbestemmelserne. Maaske kan de nugældende Regler ændres og gøres lettere og smidigere, men saavidt jeg kan skønne, vilde det i Øjeblikket være uforsvarligt at gaa over til Foranstaltninger, der ikke kan sikre vor Betalingsevne overfor Udlandet, vor Beskæftigelse og vor Produktion.

Sukker- og Kartoffelmelsordning.

Ved Siden af Valutareguleringen er der iværksat en Række andre Foranstaltninger, som jeg i Korthed skal gøre Rede for. — —

Da Prisfaldet indtraadte, ramte dette ogsaa den sukkerroedyrkende Del af Befolkningen, og dels for at forhindre en meget betydelig Arbejdsløshed, som vilde indtræde, hvis Sukkerproduktionen blev standset, og dels for at støtte det Landbrug, der dyrkede Sukkerroer, gennemførtes ved Lov af 23. Marts 1932 en midlertidig Sukkerordning, der senere er blevet forlænget: fra Aar til Aar, senest ved Lov af 12. April 1935, der udløber med Udgangen af November Maaned 1937.

Ved Sukkerproduktionen er dels paa Fabrikerne og dels i Landbruget beskæftiget ca. 15.000 Arbejdere. Det med Sukkerroer dyrkede Areal udgør efter de nugældende Koncessioner ca. 71.000 Tdr. Land. — Sukkerroeudbyttet af dette Areal udgør normalt ca. 1 O Mill. DC., hvoraf der produceres tilstrækkeligt Sukker til Dækning af det samlede danske Forbrug, ca. 180.000 Tons. Prisen paa Sukkerroerne er efter den sidste Lov fastsat til 190 Øre pr. DC., og for at holde denne Pris er Noteringen paa Sukker af Fabrik sat til 33 Øre. Dette betyder vel i Forhold

til Verdensmarkedprisen nogen Fordyrelse, men det maa herved erindres, at der i hvert Fald i Overgange har været Sukker fremme paa Verdensmarkedet, der er solgt til Dumping-Priser, saaledes at man ikke er i Stand til fuldstændigt at opgøre den reelle Fordyrelse ved Sukkerordningen, men Ordningen har i hvert Fald et meget stort beskæftigelsesmæssigt Formaål.

Som et Led i Kriseforanstaltningerne til Fordel for Landbruget blev der dernæst i Begyndelsen af 1933 forelagt et Forslag til Lov om en Kartoffelmelsordning, og denne Lov blev gennemført og stadfæstet under 15. Maj s. A. Ved Forelæggelsen af denne Ordning fandtes der i Drift kun een Kartoffelmelsfabrik, men det var givet, at der var et naturligt Grundlag for en Industri af denne Art her i Landet. Under Krigen havde der saaledes været en ret stor Kartoffelmelsindustri baseret paa den kunstigt skabte Stivelsesmangel og Muligheden af at erstatte forskellige andre Fødemidler med Stivelse, men da det umaadelige Prisfald satte ind umiddelbart efter Krigen, blev denne danske Industri slaaet ud.

Ogsaa for Kartoffelmelets Vedkommende blev det nødvendigt at foretage en Prisforhøjelse for dog at kunne give Dyrkerne en nogenlunde god Pris for Kartofflerne, og denne blev i Loven fastsat til 3 Kr. pr. Tønde med 17 pCt. Stivelse, og den almindelige Salgspris en gros blev fastsat til 32,50 Kr. pr. 100 kg.

I Henhold til Loven blev der derefter inclusive den ved Ordningens Indførelse bestaaende Fabrik oprettet ialt 7 Fabriker. Hensigten er, at disse Fabriker fuldtud skal dække det danske Forbrug, hvilket ogsaa er muligt. Koncessions-Kvantum'et er fastsat til 10.000 Tons, hvilket udgør det øjeblikkelige Forbrug. Til Fremstilling af disse 10.000 Tons medgaar ca. 600.000 Tdr. Kartoffler, og dette Kvantum dyrkes af ca. 5400 Andelshavere.

Som man kan tænke sig, er det for de ca. 5000 Dyrkere, der er Tale om, af stor Betydning at faa den omend ikke store, saa dog sikre Indtægt gennem Kartoffelleverancerne, og navnlig for Sønderjyderne spiller dette en stor Rolle.

Driftslaan til mindre Erhvervsdrivende.

Blandt de Love, der havde til Formaål at mildne Krisens Virkninger, maa ogsaa nævnes Loven af 4. Februar 1933 om Driftslaan til mindre Erhvervsdrivende indenfor Haandværk og Handel.

Regeringen fandt det rimeligt, at der — ligesom det allerede paa forskellig Maade var sket med Hensyn til Udøvere af andre Erhverv — aabnedes Adgang til at yde mindre Næringsdrivende indenfor Haandværk og Handel og dermed ligestillede en økonomisk Støtte gennem Laan med fordelagtige Rente- og Afdragsvilkkaar. Ogsaa disse mindre Næringsdrivende var haardt ramt af Krisen. Saa-vel den store Landbrugskrise som den meget store Arbejdsløshed, der selvsagt nedsatte Befolkningens Købeevne, medførte, at talrige Smaahaandværkere og Smaa-handlende var kommet i særdeles vanskelige økonomiske Forhold. Den formindskede Købeevne medførte, at nye Bestillinger, der under normale Forhold vilde være blevet afgivet, nu holdtes tilbage, og at Betalingen for allerede udførte Arbejder eller leverede Varer indgik langsommere end forudsat og eventuelt i større eller mindre Omfang tabtes.

Ved den nævnte Lov stilledes der et Beløb af 5 Mill. Kr. til Raadighed til Udredelse af Driftslaan til mindre Erhvervsdrivende indenfor Haandværk og Handel samt dermed ligestillede, der paa Grund af de herskende ekstraordinære Forhold var kommet i økonomiske Vanskeligheder. Ved »ligestillede« forstod man saadanne selvstændige Erhvervsdrivende, hvis Virksomhed laa nær op ad Haandværk eller Handel uden egentlig at kunne betegnes som saadan, f. Eks. Vognmænd og Gartnere.

Som nævnt var det kun mindre Erhvervsdrivende indenfor Haandværk og Handel, der kunde komme i Betragtning ved Laanenes Ydelse, og da man kun tilsigtede at hjælpe mindre Næringsdrivende, som specielt paa Grund af Krisens Indtræden og Følger var slaaet delvis ud, indeholdt Loven en Bestemmelse om, at Laan-tageren skulde have drevet Virksomhed siden 1. Januar 1931, altsaa i et Tidsrum forud for den egentlige Krisens Indtræden.

Laanene, der normalt kun kunde andrage indtil 600 Kr., var afdrags- og rentefri i de 2 første Aar; derefter skulde de forrentes med 4½ pCt. aarlig og afdrages i de følgende 10 Aar med 1/10 aarlig.

Der indkom til Handelsministeriet ialt ca. 24.000 Andragender, og det oprindelig bevilgede Beløb viste sig for lille, hvorfor Regeringen opnaaede Rigsdagens Samtykke til en Forhøjelse af Bevillingen til 8Va Mill. Kr.

Af dette Beløb kom ca. 78 pCt. Haandværket tilgode, medens ca. 22 pCt. faldt paa Handelen. Dette betyder dog ikke, at Haandværket er blevet favoriseret ved Bevillingen af Laanene, idet Afslagenes Fordeling paa Haandværk og Handel svarer nøje til Tilsagnenes Fordeling paa Grupperne.

I Forbindelse med de lige omtalte Bestemmelser om de Laan, der som Følge af Krisen har været ydet smaa Haandværkere og Industridrivende, maa jeg nævne, at der i en Aarrække paa de aarlige Finanslove har været bevilget og stadig bevilges Beløb til Udlaan til Haandværkere og mindre Industridrivende til Anskaffelse af Motorer og Værktøjsmaskiner.

Skønt disse Laan som nævnt har været ydet i en lang Aarrække og saaledes maaske ikke i egentlig Forstand kan betragtes som en Kriseforanstaltning, vil det dog vist være rimeligt, ikke mindst her, at gøre kort Rede for den nævnte Udlaansvirksomhed, der altsaa stadig er aktuel og saaledes ikke blot har historisk Interesse. —

Laanene administreres af Handelsministeriet, og der har i de sidste Aar været bevilget 80.000 Kr. aarlig hertil. Dette Beløb er dog ikke fuldtud anvendt; saaledes kan jeg nævne, at der sidste Aar udbetaltes ca. 40.000 Kr., og i Aar er givet Tilsagn om Laan til et Beløb af ialt godt 50.000 Kr. Det højeste Laan, der kan ydes, er 5000 Kr. Laanene gives kun til Anskaffelse af Motorer og Værktøjsmaskiner, og der kan saaledes ikke ydes Laan for at skaffe en Virksomhed Driftskapital, ligesom Laanene aldrig gives til Begyndere, d. v. s. til Etablering af nye Forretninger. Laanene forrentes for Tiden med 4 1/4 pCt. og tilbagebetales med mindst Vi o aarlig af deres oprindelige Paalydende.

Det er en Betingelse for Tilstaaelse af Laan, at Maskinerne anskaffes efter Anvisning af Fællesrepræsentationen for dansk Haandværk og Industri, og der kan derfor ikke ydes Laan til Betaling af allerede anskaffede eller bestilte Maskiner. De enkelte Laan kan ikke overstige 1/10 af Maskinernes Anskaffelsespris.

For Laanene maa der gives 1ste Prioritets Panteret i de paagældende Maskiner med Forsikringssum eller eventuelt Sikkerhed i fast Ejendom, ligesom der vil kunne blive Spørgsmaal om at stille Kaution af to vederhæftige Mænd.

Selvom den heromhandlede Laaneverksamhed er forholdsvis beskeden, tror jeg dog, at den har bidraget og stadig bidrager til at yde mange Haandværkere og mindre Industridrivende en god Hjælp til Anskaffelse af tidssvarende Maskiner og Motorer.

I de senere Aar har Handelsministeren ogsaa iøvrigt haft Hjemmel til paa forskellig Maade at støtte Foranstaltninger til Fremme af danske Erhvervsinteresser. De første Bestemmelser i saa Henseende blev truffet ved Lov af 31. Marts 1926 om Foranstaltninger til Opretholdelse af Arbejdet i kriseramte Virksomheder. Ved denne Lov fik Ministeriet Hjemmel til at yde Støtte til

Eksportpropaganda og i Forbindelse dermed staaende Konsulentvirksomhed, og der blev stillet et Beløb af 4 Mill. Kr. til Raadighed i Finansaaret 1926—27 til Ydelse af Laan til kriseramte Virksomheder. Ved Udgangen af det paagældende Finansaar var det til Raadighed staaende Beløb ikke fuldt udnyttet, men for det følgende Finansaar blev der genbevilget et Beløb af ca. 1.250.000 Kr. — Af 196 Laaneansøgninger blev 58 til et samlet Beløb af 3.545.700 Kr. bevilget.

I Sommeren 1927 nedsatte Handelsministeriet et Udvalg til Overvejelse af Spørgsmaalet om Mulighederne for gennem Driftslaan at yde Støtte til Haandværkere og Industridrivende. Udvalget afgav en Betænkning, paa Grundlag af hvilken der blev forelagt Rigsdagen et Lovforslag om Driftslaan til Haandværkere og Industrivirksomheder, og Forslaget blev ophøjet til Lov af 31. Marts 1928. Samtidig blev der ved Lov oprettet en Fond under Navn af »Erhvervenes Laanefond«, hvis Opgave skulde være at tilvejebringe de til de fornævnte Laaneforanstaltninger og til forskellige andre under Landbrugsministeriet henhørende Laaneforanstaltninger fornødne Midler, ligesom Fonden skulde forestaa den økonomiske Administration af de paagældende Laan.

Endelig blev der ved Lov af 4. April 1928 gennemført Bestemmelser om Forberedelse af Foranstaltninger til Styrkelse og Fremme af danske Erhvervsinteresser og til Imødegaaelse af ubillig Konkurrence.

Ved Udgangen af Finansaaret 1929—30 skulde Ministeriets Hjemmel til Ydelse af Driftslaan bortfalde, men da Regeringen stadig mente, at det var ønskeligt at have Hjemmel til Ydelse af saadanne Laan, samarbejdede man de forskellige Bestemmelser i et Forslag til Lov om Foranstaltninger til Fremme af danske Erhvervsinteresser, hvilket Forslag blev gennemført ved Lov af 15. April 1930. I denne Lov blev tillige optaget Bestemmelser om forskellige andre Foranstaltninger til Styrkelse og Fremme af danske Erhvervsinteresser. Dette gjaldt navnlig Ministeriets Hjemmel til Ydelse af Støtte til Landvindings-bestræbelser for dansk Produktion og til Ydelse af Eksportkredit. Loven er senere fornyet, sidst ved Lov af 31. Marts 1936. Denne Lov, der almindeligvis betegnes som »Laaneloven«, stiller 2 Mill. Kr. til Raadighed til Udlaan til Industri og 1 Mill. Kr. til Haandværksvirksomheder, 100.000 Kr. til Raadighed til Fremme af Bestræbelser for Indvinding af nye Omraader for dansk Produktion, 200.000 Kr. til Fremme af Eksportmulighederne for danske Produkter og til Støtte for Eksporten. Endvidere hjemler Loven Adgang til at stille Garantier for indtil 4 Mill. Kr. til Fremhjælpning af forbedret Teknik m. v. indenfor Industrien og til Støtte for Industrien ved Overtagelse af større Leverancer til Indlandet, indtil 200.000 Kr. som Garanti til Fremme af Haandværkets Produktion og endelig 70 Mill. Kr. til Raadighed for Eksportkrediten til Fremme af Eksporten af danske Produkter.

Til Belysning af Betydningen af disse forskellige Foranstaltninger kan jeg oplyse, at der i Tiden siden 1. April 1928 er behandlet ca. 520 Andragender om Laan til Industrivirksomheder til et samlet Beløb af ca. 30 Mill. Kr., heraf er ca. 130 Andragender til et Beløb af ca. 8 Mill. Kr. bevilget, men da en Del af de paagældende Ansøgere ikke har kunnet opfylde de for Laanene stillede Betingelser, navnlig med Hensyn til Sikkerhedsstillelse, er der dog kun kommet ca. 100 Laan til et samlet Beløb af ca. 5 Mill. Kr. til Udbetaling. — For Haandværkerlaanenes Vedkommende stiller Forholdet sig saaledes, at der er behandlet ca. 1600 Andragender til et Beløb af ca. 6 Mill. Kr.; heraf er ca. 600 Andragender til et Beløb af ca. 2 Mill. Kr. bevilget, og af disse er ca. 400 til Beløb af ca. 1,5 Mill. Kr. kommet til Udbetaling.

Til Fremme af Bestræbelser for Indvinding af nye Omraader for dansk Produktion er der i Tiden fra 1. April 1927 anvendt ca. 300.000 Kr., og til Fremme af Eksportmulighederne for dansk Produktion og til Støtte for Eksporten er der i Tiden fra 1. April 1926 anvendt ca. 600.000 Kr.

For Garantiernes Vedkommende skal anføres, at der for Tiden er afgivet Industrigarantier til et Beløb af ca. 1,6 Mill. Kr., hvoraf Halvdelen er anvendt til Støtte af Kartoffelmelsfabrikationen,

og Haandværkergarantier til et Beløb af ca. 50.000 Kr. Med Hensyn til Haandværkergarantierne, der er afgivet i Form af Garanti for Veksler vedrørende Leverancer til indenlandske Købere, skal jeg endnu nævne, at det er den yngste af alle de omhandlede Foranstaltninger, idet Ministeriet først fra April 1934 har haft Hjemmel til at afgive disse Garantier, der derfor endnu ikke har kunnet opnaa noget væsentligt Omfang.

Eksportkredit-Ordningen.

Tilbage af de omhandlede Foranstaltninger er herefter Statens Eksportkredit-Ordning, som jeg vil omtale lidt udførligere. Eksportkredit-Ordningen, i Henhold til hvilken der, som jeg allerede har nævnt, kan gives Garanti til Fremme af Danmarks Eksport for et Beløb af indtil 70 Mill. Kr., oprettedes i 1922 og er i den forløbne Tid blevet udbygget paa forskellig Maade. Oprindelig udgjorde det Beløb, indenfor hvilket der var Hjemmel til at yde Eksportkreditstøtte, 5 Mill. Kr., men er altsaa nu steget til 70 Mill. Til at bistaa ved Ordningens Praktisering bestaar der et Udvalg, det saakaldte »Eksportkredit-Udvalg«, i hvilket I Repræsentant for Handelsministeriet, I for Landbrugsministeriet og I Repræsentant henholdsvis for Bankerne, Grosserer-Societetets Komité, Industriraadet og De samvirkende Fagforbund har Sæde. — Det karakteristiske for hele Eksportkredit-Ordningen er, at Statens Medvirken sker ved Afgivelse af Garantier af forskellig Art afpasset efter de i hvert enkelt Tilfælde foreliggende Forhold.

Eksportkreditvirksomheden kan iøvrigt deles i 2 Hovedgrupper, hvoraf den ene kort kan betegnes som en Kreditforsikringsordning, medens den anden kan betegnes som en Financieringsstøtte. Med Hensyn til den første Gruppe skal det anføres, at Sagen, naar en Vare skal eksporteres, ofte vil stille sig saaledes, at Eksportøren f. Eks. paa Grund af Ukendskab til det paagældende Lands Forhold vil være betænkelig ved at sælge Varen, eller i hvert Fald ved at give den forlangte Kredit, medmindre han kan forsikre den dermed forbundne Risiko. For i saadanne Tilfælde at muliggøre den danske Eksportør at afslutte Forretninger, paatager Staten sig Garanti for, at den udenlandske Køber betaler, altsaa for hans Solvens. Forudsætningen for at Staten kan paatage sig denne Garanti er dog, at der af Køberen er afgivet en uomtvistelig Erklæring om hans Betalingsforpligtelse, og det er derfor som almindelig Regel nødvendigt, at der af Køberen er akcepteret Veksler for Købesummen. Statens Garanti vil dog aldrig kunne omfatte de paagældende Vekslers fulde Paalydende, men fastsættes til en vis Procentdel af Paalydendet. Denne Procent kan efter de gældende Regler for Statens Medvirken ved Ydelse af Eksportkredit gaa helt op til 85.

Som jeg lige har nævnt, garanterer Staten for den Risiko, der er forbundet med den udenlandske Købers Solvens, men derimod ikke for den Risiko, der kan ligge i, at Valutarestriktioner eller lignende i det paagældende Udland kan medføre, at Beløbet ikke kan udbetales den danske Eksportør, men maa forblive indestaaende i Udlandet. Jeg finder dog i denne Forbindelse Anledning til at oplyse, at man fra Eksportørernes Side har været stærkt interesseret i at søge den gældende Ordning ændret, saaledes at Staten ogsaa kan paatage sig Garanti for, at Købesummerne kan hjemføres fra Udlandet, eller eventuelt i den Form, at Staten skulde udstrække sin Garanti til ogsaa at omfatte Beløb, som indefryses eller indespærres i udenlandske Pengeinstituter, men hidtil har man altsaa ikke fra Statens Side ment at kunne indlade sig paa en saadan Ordning.

Angaaende Financieringsstøtten kan jeg nævne, at den først og fremmest kan udnyttes i Forbindelse med de lige nævnte Garantier for udenlandske Købers Betaling, idet Eksportøren, naar han har opnaaet Statens Garanti for en udenlandsk Købers Veksler, selvfølgelig ved Henvendelse til sin Bank kan opnaa et Laan paa de saaledes af Staten med en vis Procentdel garanterede Veksler, og jeg kan tilføje, at det kun i ganske overordentlig faa Tilfælde stiller sig

saaledes, at den paagældende danske Eksportør helt kan undlade at belaae Garantien. I langt de fleste Tilfælde udnyttes Statens Vekselgarantier til Belaaning, idet Bankerne selvfølgelig altid vil være villige til at laane Eksportøren det Beløb, som Staten garanterer for.

Foruden paa den angivne Maade kan Financieringsstøtten ogsaa gives i Form af Garanti for egentlige Laan, f. Eks. til Indkøb af Raamaterialer og lign. til Fremstilling af Varer, med Hensyn til hvilke det kan dokumenteres, at de skal leveres til Udlandet. Endvidere kan det tænkes, at en dansk Virksomhed faar en meget betydelig Ordre paa Udlandet til en Køber, som man i og for sig ikke nærer Betænkelighed ved at give Kredit, men hvor Forholdet stiller sig saaledes, at Virksomheden ikke kan undvære sine Penge i saa lang Tid, som Køberen kræver til Købesummens Afvikling. Staten kan da garantere for indtil 75 pCt. af Købesummen for den paagældende Leverance. Denne Form for Garanti vil navnlig være praktisk ved større Leverancer af f. Eks. Skibe, Jernbanemateriel, Motorvogne, Kunstgødning og lign.

Saa vel ved Overtagelsen af Garanti for Laan til Indkøb af Raamaterialer og lign., som ved Overtagelsen af Garanti for større Leverancer til Udlandet kræver Staten, at det Firma, til Fordel for hvilket Garantien afgives, skal sikre Staten mod Garantens Effektivitet ved at stille Sikkerhed, og hertil kommer saa, at Staten under alle Omstændigheder har almindeligt Regreskrav overfor det paagældende Firma for hele Laanet. Staten kan yde Eksportører Støtte til Udsendelse af Varer i Konsignation, hvilken Støtte enten kan ydes i Form af Garanti for indtil Halvdelen af det med Udsendelsen forbundne Tab eller i Form af Garanti for en Belaaning af det paagældende Lager.

For de af Staten afgivne Garantier, uanset hvilken Form der er Tale om, maa Eksportørerne erlægge en Risikopræmie, der i hvert enkelt Tilfælde fastsættes under Hensyntagen til de foreliggende Omstændigheder. Præmiebeløbene opsamles i en Fond, »Statens Eksportkreditfond«, der for Tiden andrager ca. 2 Mill. Kr., og som skal tjene til Imødegaaelse af eventuelle Tab og Udgifter i Forbindelse med Ordningen. Som det vil ses, har de indkomne Risikopræmier altsaa hidtil væsentlig oversteget de med Ordningen forbundne Tab og Udgifter, idet man som nævnt har kunnet opspare et Beløb af ca. 2 Mil. Kr. At Statens Eksportkredit-Ordning rent beskæftigelsesmæssigt har haft overordentlig stor Betydning er uomtvisteligt, men det er selvfølgelig vanskeligt at afgøre Udstrækningen heraf. Det drejer sig om en Eksport paa mere end 200 Mill. Kr., der er muliggjort med Bistand af Eksportkreditordningen, og jeg kan anføre, at Staten pr. 1. Maj d. A. havde givet Tilsagn om Støtte paa forskellig Maade til et Beløb af ialt ca. 46,25 Mill. Kroner.

Arbejdsløshedsproblemet.

Udenfor Handelsministeriets Omraade er der ogsaa, efter at Krisen i 1931 satte ind, gennemført en Række Foranstaltninger for at lette Landbrug og Fiskeri gennem de Vanskeligheder, som disse Erhverv kom ud for.

Ved alle disse Foranstaltninger vil jeg dog ikke opholde mig, men kun nævne, at Bestræbelserne særlig er gaaet ud paa at lette Landbrugerne de stærkt tyngende

Gældsbyrder og søge saa vidt muligt at forhøje de Priser, disse faar for deres Produkter, medens man til vanskeligt stillede Fiskere yder Tilskud eller Laan til Anskaffelse og Reparation af Fiskeredskaber. —

Idet jeg saaledes her skal undlade at komme dybere ind paa de rene Landboforanstaltninger, vender jeg mig til det vigtige Spørgsmaal om Hjælp til den store Klasse af Mennesker, hvem Krisen maaske har ramt allerhaardst, nemlig alle dem, der paa Grund af de herskende økonomiske Forhold ikke kan faa Arbejde.

Hjælpen til de arbejdsløse er enten ydet i Form af Understøttelse eller ved at sætte visse Nødhjælpsarbejder i Gang. Til Medlemmer af Arbejdsløshedskasser, der har opbrugt deres Understøttelse fra Arbejdsløshedskassen saavel som fra Fortsættelseskassen, er der af Staten gennem Kommunen ydet Hjælp, ligesom der ogsaa nogle Gange med særligt Henblik paa Erhvervskrisen er ydet direkte Hjælp, den saakaldte »Vinterhjælp« til kriseramte Arbejdere.

Det er imidlertid ikke alene Manglen paa Eksistensmidler, der er Arbejdsløshedens Vanskelighed. I næsten lige saa høj Grad melder den moralske Side af Problemet sig, idet Arbejdsevnen og Arbejdslysten hos den Mand, der i lange Tider gaar uden Arbejde, stadig vil forringes, saaledes at han, hvis han senere faar Arbejde, i væsentlig Grad er ude af Vane dermed og vanskeligt kan tage Konkurrencen op med de Arbejdsfæller, der har været heldige at have haft Arbejde. Det gamle Ord om, at Lediggang er Rod til alt Ondt, gælder saaledes ogsaa med Hensyn til alle dem, der ufrivilligt er ude i Arbejdsløsheden. Dette Problem faar sin særlig alvorlige Baggrund overfor de unge Arbejdere, der ikke rigtig har naaet at faa taget fat i Arbejdet, før de blev arbejdsløse, herunder bl. a. de udlærte Svende, der efter deres Læretid ikke kan finde Arbejde.

For at give sit Bidrag til Modvirkelse af denne Fare og for at afværge, at disse Menneskers Start i Livet ikke skal blive altfor vanskelig, er der af Regeringen første Gang i 1933 gennemført en Lov om Tilskud i Anledning af Ungdomsarbejdsløsheden. Jeg giver denne Foranstaltning lidt nærmere Omtale, idet den maa anses for et gavnligt og effektivt Middel til at hjælpe unge Arbejdere over de heromhandlede svære Vanskeligheder. De første Love om dette Spørgsmaal havde kun Gyldighed for kortere Perioder, men den nugældende Lov af 30. Marts 1935 udløber først med Udgangen af Marts Maaned 1938. Af Staten er der til de Foranstaltninger, som jeg nedenfor vil omtale, stillet ialt et Beløb af 4 Mill. Kr. til Raadighed. Heraf er der nu til Rest mellem 2 og 3 Mill. Kr. Tilskud til Foranstaltninger i Henhold til denne Lov kan kun opnaas af Kommuner, Foreninger (herunder Fagforeninger) eller andre egnede Organer, men derimod ikke af Enkeltpersoner. Loven omfatter kun unge arbejdsløse, og herved har man i Almindelighed tænkt paa Personer i Alderen fra 18—22 Aar. Denne Aldersgrænse er imidlertid ikke overholdt absolut.

Med Hensyn til den Beskæftigelse, man yder de Unge, er det i Loven anført, at denne skal bestaa i en passende Blanding af legemligt Arbejde, Sport og Undervisning. Og ved de Arbejder, der har været iværksat, har det ogsaa været saaledes, at de ca. 8 daglige Timer, der har været besat, har været temmelig ligelig delt over disse 3 Arter, saaledes at Deltagerne gerne har været beskæftiget i 3 til 4 Timer med Arbejde, medens der almindeligvis har været anvendt ca. 3 Timer til Undervisning og 1—2 Timer til Sport. Angaaende det Arbejde, der udgør en Del af Beskæftigelsen, er det Forudsætningen, at dette bør være af produktiv Karakter. Det maa dog herved bemærkes, at Lovens Krav om produktivt Arbejde ikke er absolut, samt at det Hovedsynspunkt stadig fastholdes, at man ikke ved de paagældende Beskæftigelsesforanstaltninger maa forringe Arbejdsmulighederne paa det frie Marked eller gribe ind i det almindelige Erhvervsliv, hvorved der jo blot vilde ske en Omflytning af Arbejdsløsheden eller en Indblanding i de gældende Lønningsvilkår. At der heller ikke har været Tale om saadant, viser ogsaa de Eksempler man kan fremdrage af udførte Arbejder: Nogle Kommuner har saaledes ladet anlægge Kælkebaner eller foranstaltet Rydning af Træstød i Skove, og andre Kommuner har sat Arbejde i Gang med Anlæg af Idrætspladser, hvortil der almindeligvis kræves store Planeringsarbejder, og til hvilke Arbejder der ikke kræves særlig For-Uddannelse. Endvidere har enkelte Arbejderorganisationer givet Beskæftigelse ved Rejsning af Feriehjem og lign.

Det er ikke Meningen, at de Unge, der deltager i et saadant Arbejde, skal have Løn udregnet efter almindelige Regler herfor; men der ydes dem enten Kost og Logi eller et efter Forholdene

passende Vederlag for Arbejdet, hvorhos der skal ydes dem et mindre Beløb til Dækning af andre Fornødenheder, og der passes paa den anden Side paa, at den, der iværksatte Arbejdet, ikke hverken direkte eller indirekte har nogen økonomisk Vinding heraf.

Jeg kan tilføje, at de beskæftigede ikke kan betragtes som arbejdsløse i Arbejdsløshedslovens Forstand og saaledes ikke har Adgang til Arbejdsløshedsunderstøttelse, og at det i alle Tilfælde har været en ganske frivillig Sag, hvorlænge vedkommende har villet deltage i de paagældende Beskæftigelser, og en arbejdsløs, der har ønsket at ophøre med at deltage, før Arbejdet var færdigt, er ikke af den Grund afskaaret fra fremtidig at opnaa

Arbejdsløshedsunderstøttelse eller anden offentlig Hjælp.

Af andre iværksatte Foranstaltninger til Bekæmpelse af de Onder, der følger med Arbejdsløsheden, skal nævnes, at Regeringen, for at opmuntre Kommunerne til at sætte Nødhjælpsarbejder i Gang, har faaet gennemført en Lov af 15 December 1934, hvorefter Kommunerne til mellemkommunal Refusion kan anmelde en Del af Udgifterne ved iværksatte mindre Arbejder som f. Eks. Forbedring af Veje, Anlæg af Sportspladser og lignende. Denne Lov har været meget anvendt ud over Landet, og i mange Landkommuner har den i visse Tidsrum lettet Arbejdsløsheden betydeligt.

Socialministeren forestaar endvidere Fordeling af Midler, hvorved der gennem Kommunerne ydes trængende Personer Oksekød og Flæsk. Endelig kan det nævnes, at Socialministeren i Henhold til Arbejdsløshedsloven af 20. Maj 1933 har nedsat et fast Arbejdsudvalg, der overvejer, hvilke Arbejder der kan tænkes iværksat som Nødhjælpsarbejder i Krisetider.

Regeringen har forsøgt at gennemføre en Række yderligere Bestemmelser til Hjælp for de arbejdsløse, Bestemmelser, der desværre paa Grund af Landstingets Modstand endnu ikke har kunnet føres ud i Livet.

For at fuldstændiggøre den her givne ganske kortfattede Oversigt maa endvidere nævnes Loven af 16. December 1933 om Rentelettelse ved Konvertering af Kreditforeningslaan i fast Ejendom, hvorved man har forsøgt at nedbringe Laanerenten.

Til Slut kan tillige nævnes et Par Love, som vel ikke er egentlige Kriselove, men som har virket til at give en hel Del Arbejde, nemlig Lov af 1932 om Grundforbedrings-arbejder, hvorved Kommunerne er berettiget til at garantere Laan til saadanne Arbejder, og hvorved Staten atter garanterer Kommunerne Halvdelen af de eventuelle Tab, de maatte lide herved, samt Lov af 1933 om Statsstøtte til Boligbyggeri, hvadenten Bygninger opføres af Kommunerne eller af private.

Jeg haaber at have fremført tilstrækkeligt til, at man har kunnet danne sig et Indtryk af de stærke Bestræbelser, som Regeringen har udfoldet for at komme den danske Befolkning til Hjælp under Tidens Vanskeligheder, og man vil se, at det ikke drejer sig om ensidige Bestræbelser, men at praktisk talt alle Dele af vort Erhvervsliv har nydt godt af Statens Foranstaltninger.

Vi har ganske vist fortsat en talmæssig stor Arbejdsløshed, der den 15. August 1936 omfattede 49.285 arbejdsløshedsforsikrede Arbejdere og godt 10.500 Arbejdere, der ikke er arbejdsløshedsforsikrede. — Det kunde være fristende at komme ind paa en Analysering af dette Arbejdsløshedstal, der efter min Formening i Virkeligheden giver et langt bedre Billede af Beskæftigelsesforholdene i vort Land, end man er tilbøjelig til at tro, men det ligger udenfor det opgivne Emne.

Jeg vil haabe, at det maa være muligt at opretholde og udbygge de iværksatte Foranstaltninger, saalænge de erhvervsmæssige Forhold er saa vanskelige, som Tilfældet er, og jeg behøver vel næppe at tilføje, at Regeringen fortsat har sin Opmærksomhed henvendt derpaa, og at den forhaabentlig med øget Tilslutning fra den danske Vælgerbefolkning vil kunne blive sat i Stand til at fortsætte sin Virksomhed paa de herhenhørende Omraader.